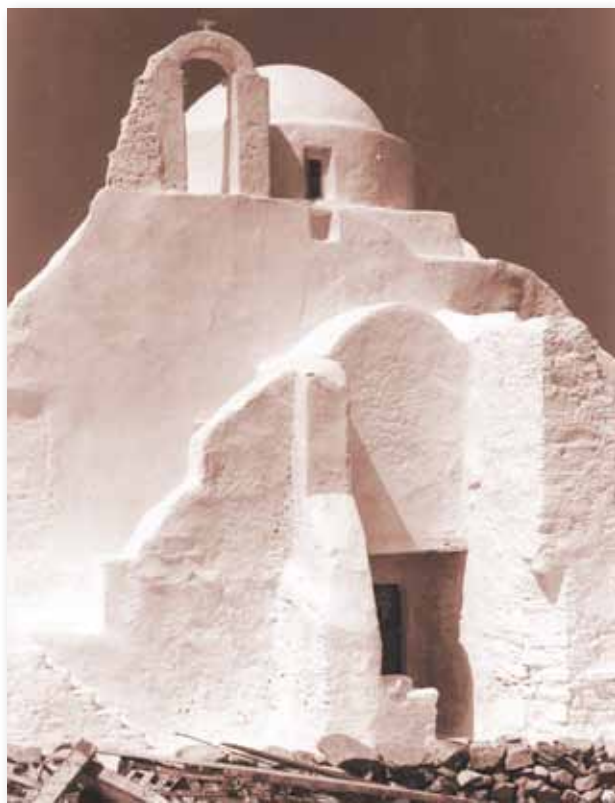

Ἑσπίγνωση

ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

-Διερχόμενοι διὰ τοῦ ναοῦ
-Μὲ κεφαλαιογράμματη γραφή
-Ὁ Χριστός, τὸ φῶς τῆς γνώσεως
-Μικρὸ σχόλιο γιὰ τὴν τέχνη

110

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
2009

Διερχόμενοι διὰ τοῦ ναοῦ¹. Μαθήματα κατήχησης γιὰ ἐνηλίκους

(ἀποσπάσματα)

τοῦ Δημήτρη Μαυρόπουλου

[...]

Σ βάπτιση ἐνὸς νηπιῶου εἶναι πράξις ἐλευθερίας καὶ ὄχι καταναγκασμοῦ.
Ἡ Καὶ πρῶτα πρῶτα θὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ τί σημαίνει ἐλευθερία. Τὸ πρῶτο πρῶτο θέλω νὰ σὰς θυμίσω εἶναι ὅτι ἡ ἐλευθερία ὡς λέξις, καὶ στὰ ἑβραϊκὰ ἀκόμα, εἶναι τὸ ἀντίθετο τῆς δουλείας. Αὐτὸ εἶναι ἓνα πρῶτο στοιχεῖο. Δοῦλος εἶναι αὐτὸς πρῶτο δὲν ἔχει ἴδιον θέλημα, ἀλλὰ εἶναι ὑποταγμένος στὸ θέλημα ἄλλου. Ἐὰν ὁ ἄλλος τὸν ἀπαλλάξει, τότε γίνεται ἐλεύθερος, εἰσάγεται στὴν κοινότητα τῶν ἐλευθέρων. Τὸ «εἰσάγεται στὴν κοινότητα τῶν ἐλευθέρων» δηλώνει καὶ μία κίνηση. Κινεῖται «πρὸς». Κι αὐτὸ μοῦ ἐπιτρέπει νὰ σὰς θυμίσω ὅτι ἡ λέξις ἐλευθερία προέρχεται ἀπὸ τὸν παρακείμενο τοῦ ρήματος «ἔρχεσθαι», ἀπὸ τὸ «ἐληλυθῆναι»: αὐτὸς πρῶτο ἔχει ἔρχει, ὁ ἤδη ἐρχόμενος ἢ ὁ ἤδη ἐλθὼν. Ἐπομένως, αὐτὸς πρῶτο ὑπάρχει ἐν σχέσει. Τὸ νὰ ἔρχεις «κάπου» πρῶτο ὑπάρχει «τι», σημαίνει ὅτι ἔρχεσαι νὰ ἐνωθεῖς μὲ αὐτὸ τὸ «τι». Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ δουλεύων, ὁ δοῦλος, ἀλλὰ εἶναι ὁ ἐν σχέσει ὑπάρχων. Γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε καλύτερα, θὰ σὰς θυμίσω τὴ φράση ἀπὸ τὸ Κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο, ὅπου ἡ ἐλευθερία δηλώνεται ὡς ἀμεση σχέση μὲ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ τὴν ὑποστατικὴ ἀλήθεια: «Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ἰωάν. 8,32). Γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν τέκνων τοῦ κόσμου τούτου, πρέπει νὰ γνωρίσεις τὴν ἀλήθεια, πρῶτο στὸν Ἰωάννη ἔχει πρῶτοσωπο, ἔχει ὑπόσταση, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Καὶ μάλιστα τὸ ρῆμα «γινώσκειν» στὸν Ἰωάννη ταυτίζεται μὲ τὴν ἔννοια τῆς σχέσεως. Ἐπομένως,

¹ Τὸ θανάσιο βιβλίον τοῦ Δημήτρη Μαυρόπουλου Διερχόμενοι διὰ τοῦ ναοῦ, κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις ΔΟΜΟΣ, Ἀθήνα 2009. Τὰ ἀποσπάσματα εἶναι ἀπὸ τὶς σελ. 19-21 καὶ 194-197.

κατὰ τὴν Ἐκκλησίᾳ, ἡ μόνη δυνατότητα ἐλευθερίας ποῦ ὑπάρχει, τὸ Φυσικὸ μέγεθος ἐλευθερίας ποῦ ὑπάρχει, εἶναι τὸ νὰ βρισκεσαι ἐν σχέσει.

[...] Ἐλευθερος εἶναι αὐτὸς ποῦ ὑπάρχει ἐν ἀγάπῃ, ἢ αὐτὸς ποῦ ἐξ ἀγάπης καὶ δι' ἀγάπης γεννᾶται. Γι' αὐτὸ ὁ νηπιοβαπτισμὸς εἶναι πράξη ἐλευθερίας, γιατί ἡ ἀγάπη τῆς κοινότητος, τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητος, γεννᾶ ἕναν ἄνθρωπο. Ἡ πρώτη γέννηση, ἡ βιολογική, ὀφείλεται ἀσφαλῶς (τηρουμένων τῶν ἐξαιρέσεων) στὴν ἀγάπη ἑνὸς ἀνδρα καὶ μιᾶς γυναίκας, αὐτὴ ὅμως ἡ ἀγάπη εἶναι δυαδική, δὲν εἶναι ἡ λεγόμενη προσωπικὴ ἀγάπη. Γι' αὐτὸ αὐτὸ ποῦ γεννᾶται ἔχει σχέση μετὸν θάνατο, ὄχι μετὴν ζωὴν. Γιὰ νὰ τὸ πῶ διαφορετικὰ, ἡ πρώτη γέννηση κάθε ἀνθρώπου ἔχει ἄμεση σχέση μετὸν θάνατο. Γεννᾶς τὸ παιδί γιὰ νὰ πεθάνει, ὄχι γιὰ νὰ ζήσει. Ἡ εὐχαριστιακὴ κοινότητα, ἢ ὁ πατέρας καὶ ἡ μάνα μέσα στὴν εὐχαριστιακὴ κοινότητα, ἀποφασίζουν νὰ γεννήσουν γιὰ δευτέρη φορὰ τὸ παιδί –αὐτὴ τὴ φορὰ γιὰ νὰ ζήσει. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν κοινότητα λαμβάνεται ἕνας ἐγγυητὴς στὸν νηπιοβαπτισμὸ. Ὁ ἐγγυητὴς αὐτὸς εἶναι ὁ ἀνάδοχος. Ἀναδέχεται ἐξ ὀνόματος τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητος τὸ νέο μέλος. Καὶ γίνεται ἐγγυητὴς αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας ποῦ προσφέρεται στὸ νέο μέλος.

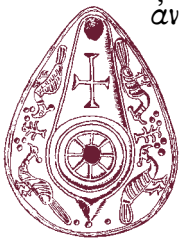
***

[...] Ὁ Χριστὸς διὰ τῆς ἀναλήψεώς του ὑπάρχει πάντα εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. Ὡς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς δὲν ἀπέστη ποτὲ τῆς κοινωνίας του μετὸν Πατέρα, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἀνάληψη εἶναι ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ ἐνανθρωπισμένου. Στὴν ἀνάληψη ἡ ἀνθρώπινη Φύση δικαιώνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τί θὰ πεῖ δικαιώνεται; Ἡ ἀνθρώπινη Φύση ἀποκτᾶ αὐτὸ ποῦ εἶναι. Ἀποκτᾶ τὴν κατὰ Φύσιν πραγματικότητά της. Ἐνας ἄνθρωπος πραγματοποιεῖ εἰς τὸ διηκεῖς τὴν κατὰ Φύσιν πραγματικότητα τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸ ποῦ πραγματικὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι σὰν κι ἐμᾶς, ἕνας ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ αὐτὸ ποῦ πέτυχε δὲν τὸ πέτυχε ὁ ἴδιος τοῦ χαρίστηκε διὰ τῆς κενώσεως τῆς θεότητος. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ λέγεται Ἐμμανουήλ, ἀλλὰ ποῦ εἶναι ἐνωμένος μετὸν Υἱὸ τοῦ Πατρὸς. Θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς: ἀφοῦ ἕνας μέσα στὴν ἱστορία τὸ πέτυχε, μωρῶ

νά τὸ πετύχω κι ἐγώ. Αὐτὴ ἡ διατύπωση εἶναι λογικὴ καὶ στέκει. Πράγματι μωρῶ νά τὸ πετύχω κι ἐγώ. Ἄν κατορθώσω ὄχι νά φτάσω ἐγώ νά ἐνωθῶ μὲ τὴ θεότητα, ἀλλὰ νά προετοιμάσω τὸν ἑαυτό μου νά ἀποδεχτεῖ αὐτὴ τὴν κένωση. Νά ἐπαναληφθεῖ δηλαδὴ τὸ μυστήριον τῆς γεννήσεως ἐντός μου.

Ἡ πείρα τῶν Πατέρων μᾶς λέει τὰ ἑξῆς: Πρῶτα πρῶτα νά ἐνταχθοῦμε σ' αὐτὴν τὴν προσωπικὴ. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρῶτη πράξις μας. Γιὰ νά ἐνταχθοῦμε σ' αὐτὴν τὴν προσωπικὴ ἄς ξεχάσουμε τὴν πρῶτη μας γέννηση καὶ ἄς ξαναγεννηθοῦμε δευτέρη φορὰ. (Θυμηθεῖτε τὸν διάλογο τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὸν Νικόδημο –«ἐὰν δὲν γεννηθεῖς ἄνωθεν»². Βαφτιζομαστε λοιπὸν. Σφραγιζομαστε διὰ τῆς βαπτίσεως. Ἐντασσομαστε σὲ μία νέα προσωπικὴ. Μποροῦμε νά πωοῦμε ὅτι ἐντασσομαστε σὲ μία νέα κοινωνία, σὲ μία νέα ἀδελφότητα, σὲ μία νέα κοινότητα –κατ' οὐσίαν πρόκειται γιὰ μιὰ νέα προσωπικὴ. Ἡ πρῶτη προσωπικὴ ἦταν προσωπικὴ θανάτου. Μᾶς γέννησε ἡ μάνα μας γιὰ νά πεθάνουμε. Ἡ δευτέρη προσωπικὴ εἶναι προσωπικὴ ζωῆς. Μᾶς γεννάει ἡ Ἐκκλησία γιὰ νά ζήσουμε. Ἄς κάνουμε λοιπὸν αὐτὴ τὴν πρῶτη κίνηση, νά βαπτιστοῦμε. Βαπτιζόμενοι ἐντασσομαστε σὲ αὐτὴ τὴν προσωπικὴ, καὶ μαζὶ μὲ ὅσους ἄλλους ἔχουν βαπτιστεῖ φτιάχνουμε μιὰ κοινότητα. Αὐτὴ ἡ κοινότητα ἀποτελεῖ ἓνα σῶμα. Αὐτὸ τὸ σῶμα συνάζεται σὲ ἓνα ὄνομα, σὲ μία ἀναφορά. Δὲν συνάζεται τυχαίως, οὔτε γιὰ νά κάνουμε παρέα μεταξύ μας. Συνάζεται «ἐν ὀνόματι», ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Ἐτσι αὐτὸ τὸ σῶμα γίνεται σῶμα Χριστοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς δὲν μπορεῖ νά ὑπάρχει χωρὶς τὸ σῶμα του. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ τοῦ σώματος, ἀλλὰ χωρὶς τὸ σῶμα δὲν μπορεῖ νά ὑπάρξει. Θὰ μοῦ πεῖτε ἴσως ὅτι εἴμαστε ἀνάξιοι νά ἀποτελέσουμε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Θὰ ἀπαντοῦσα

ὅτι ἐμεῖς ἴσως πράγματι εἴμαστε ἀνάξιοι, ὑπάρχει ὅμως τὸ σῶμα τῶν Ἁγίων. Κι ὁ Χριστὸς βρίσκεται πάντα ἐπικεφαλῆς ἐνὸς σώματος Ἁγίων. Γι' αὐτὸ ἡ ἀγιότητα, ἡ παρουσία τῶν Ἁγίων μέσα στὴν ἱστορία, δὲν εἶναι θῆμα ἀπλῶς τιμῆς μερικῶν

² Βλ. Ἰωάν. 3,3-5: «Ἐὰν μή τις γεννηθῆ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».

ἡρωικῶν προσώπων, μερικῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ ἐναρέτων προσώπων, εἶναι ζήτημα δικαιοσύνης τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας. Ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία εἶναι δικαιομένη, ἔπειδὴ ὑπάρχει τὸ σῶμα τῶν Ἁγίων, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν Παναγία καὶ περνώντας στοὺς ἄλλους Ἁγίους. Μὲ αὐτὸ τὸ σῶμα ὁ Χριστὸς εἶναι παρὼν καὶ στὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη. Στὴ θεία Εὐχαριστία προσεύχεται βέβαια ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα του, ἀλλὰ δὲν προσεύχεται μόνος του. Προσεύχεται ὡς κεφαλὴ ἑνὸς σώματος, ἑνὸς σώματος ἀνθρώπων ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ ἐμᾶς, τοὺς ἀνθρώπους, καὶ βρίσκονται σὲ ὁδοιπορία πρὸς τὴ θέωση – μιὰ διηκενὴ σχέση μὲ τὸ ἄκτιστο, μὲ τὸν Θεό. Αὐτοὶ εἶναι οἱ Ἅγιοι. Ἐπειδὴ ὑπάρχει αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν Ἁγίων, μᾶς χαρίζεται τὸ νὰ εἴμαστε ἅγιοι καὶ ἐμεῖς. Ἐνωνόμαστε καὶ ἐμεῖς στὸ σῶμα αὐτῶν τῶν Ἁγίων. Μπορεῖ ὄχι εἰς τὸ διηκενές. Ἀλλὰ τὸ ζητούμενο εἶναι νὰ φτάσουμε στὴν κατάσταση αὐτῆς τῆς ἀγιότητος.

Ἄν λοιπὸν οἱ Πατέρες μᾶς λένε ὅτι ἡ θεία Εὐχαριστία ἢ, ἂν θέλετε, ἡ θεία Κοινωνία εἶναι «φάρμακο ἀθανασίας», δὲν τὸ λένε μὲ ἡθικὴ διάσταση. Ἡ θεία Κοινωνία εἶναι φάρμακο ἀθανασίας, δηλαδὴ «φάρμακο» ζωῆς αἰωνίου, χωρὶς θάνατο, γιατί μᾶς καθιστᾷ ἅγιους ἐκείνη τὴ στιγμή. Μᾶς καθιστᾷ ὄντολογικὰ ἅγιους. Ἡ ὑπαρξὴ μας θεραπεύεται. Συντελεῖται μιὰ ἀλλοίωση τῆς ἴδιας τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Μπορεῖ νὰ μὴν τὴν ἀντέχουμε αὐτὴν τὴν καλὴ ἀλλοίωση. Φεύγοντας ἀπὸ τὴ θεία Εὐχαριστία ἢ φύση ξαναεπαναστατεῖ καὶ ἐπαναλαμβάνεται τὸ λεγόμενο προσωπορικό ἀμάρτημα. Ξανὰ ὀρεγόμαστε τὸν Θεό, θέλουμε νὰ εἴμαστε μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ θέλουμε νὰ εἴμαστε μὲ τὸν Θεὸ μὲ τὶς δικές μας δυνάμεις, μὲ τὴ δικὴ μας αὐτονομημένη ἀντίληψη περὶ ζωῆς. Πασχίζουμε νὰ κάνουμε τὸ καλὸ, ὅπως ἐμεῖς τὸ ἀντιλαμβανόμαστε. Κατ' οὐσίαν πασχίζουμε νὰ κρατήσουμε τὸ «ἐγώ» μας. Ἐκεῖνο ποὺ ἀκόμα δὲν ἔχουμε ἐπιτύχει εἶναι νὰ χαθῶμε, νὰ πεθάνουμε, νὰ τὰ χάσουμε ὅλα. Ἀφοῦ ὅλα μᾶς χαρίζονται, δηλαδὴ ἡ ἀγιότητα καὶ ἡ θέωση, δὲν χρειαζόμαστε τίποτα. Μποροῦμε ὅλα νὰ τὰ χάσουμε. Μποροῦμε, ἀλλὰ δὲ μᾶς ἀφήνει ἡ φύση μας νὰ τὰ χάσουμε. Καὶ τὰ κρατᾷμε. Κρατᾷμε τὸ «ἐγώ» μας, μέχρι κάποια στιγμή μέσα σ'

αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα νὰ συμβεῖ κάτι – κάποιο γεγονός, κάποιο περιστατικό, μιὰ ὀδύνη, ἕνας σταυρός, μιὰ χαρὰ– πού θὰ μᾶς δημιουργήσει τὴ ρωγμὴ. Κι ἀπὸ τὴ ρωγμὴ αὐτὴ ἀρχίζουμε σιγὰ σιγὰ νὰ ἀδειάζουμε ἀπὸ τὸ «ἐγώ» μας, μέχρι νὰ καταφέρουμε – ἂν τὸ καταφέρουμε– νὰ τὸ χάσουμε ἐντελῶς. Ἄν δὲν χάσεις τὴν ψυχὴ σου, δηλαδὴ ἂν δὲν πεθάνεις, δὲν πρόκειται νὰ ζήσεις, λέει ὁ Χριστός. Γιὰ νὰ κερδίσεις τὴν ψυχὴ σου πρέπει νὰ τὴν χάσεις, πρέπει νὰ τὴν σκοτώσεις³. Θέλω νὰ πῶ μ' αὐτὰ ὅτι στὴ θεία Λειτουργία δὲν πηγαίνουμε γιὰ νὰ γίνουμε καλοὶ ἄνθρωποι. Κανένα καθῆκον δὲν μᾶς καλεῖ νὰ πηγαίνουμε στὴ θεία Λειτουργία. Δὲν εἶναι ἁμαρτία νὰ μὴν πηγαίνεις στὴν ἐκκλησία τὴν Κυριακὴ. Κανείς δὲν πρόκειται νὰ σὲ τιμωρήσει. Ἀπλῶς εἶναι θάνατος νὰ μὴν πηγαίνεις ἐκεῖ, ἀφοῦ μόνον ἐκεῖ μπορεῖς νὰ ὑψάρξεις, ἐκεῖ μόνον μπορεῖς νὰ ζήσεις.

Ἐνα ἐρώτημα εἶναι τὸ πῶς μποροῦμε νὰ φτάσουμε μέχρι τὴ θεία Εὐχαριστία. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἕνα ἄλλο θέμα. Πρὶν ἀπ' αὐτὸ θὰ ἔλεγα ὅτι ἀρκεῖ νὰ φτάνουμε στὴ θεία Εὐχαριστία, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἀκόμα κι ἂν δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ κατανοήσουμε τὰ τελούμενα καὶ συντελούμενα. Ἐκεῖ ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ διὰ τῆς χάριτος τὴ μεταμορφωτικὴ ἀλλαγὴ⁴. Καὶ βέβαια ἐκεῖ βιώνουμε αὐτὴ τὴν ἐκ πρώτης ὄψεως τραγικὴ ἢ χαροποιοὴ κατάσταση, αὐτὴ τὴ συνεχὴ ἐναλλαγὴ: Φεύγουμε ἀπὸ τὴ θεία Εὐχαριστία λαχταρώντας αὐτὸ πού χάσαμε· περιμένουμε νὰ πᾶμε στὴ θεία Εὐχαριστία λαχταρώντας αὐτὸ πού θὰ βροῦμε. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἐναλλαγὴ – ἀπὸ Κυριακὴ σὲ Κυριακὴ, ἀπὸ εὐχαριστιακὸ τραπέζι σὲ εὐχαριστιακὸ τραπέζι– παίζεται οὐσιαστικὰ ἡ ζωὴ μας, κι αὐτὸς εἶναι ἀσφαλῶς ἕνας σταυρός.

³ Ματθ. 17,25: «Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν».

⁴ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Μυσταγωγία, ΚΔ' (PG 91, 704A): «τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ σχολάζειν, καὶ μὴ ἀπολιμπάνεσθαι ὡστε τῆς ἐν αὐτῇ τελουμένης ἀγίας συνάξεως [...] διὰ τὴν ἀοράτως αἰεὶ παροῦσαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάριν [...] καὶ ἕκαστον τῶν εὐρισκομένων μεταποιούσαν τε καὶ μετασκευάζουσαν, καὶ ἀληθῆς μεταπλάττουσαν ἐπὶ τὸ θεϊότερον [...] κἂν αὐτὸς μὴ αἰσθάνηται, εἴπωρ τῶν ἔτι κατὰ Χριστὸν νηπίων ἐστὶ καὶ εἰς βᾶθος τῶν γινομένων ὁρᾶν ἀδυνατεῖ».

Μὲ κεφαλαιογράμματα γραφί

(μικρὸ σχόλιο σὲ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Ζοφερὸ Οἶκο
τοῦ Καρ. Ντίκενς)

Ἀρετὲς ἐκπλήξεις μὲ περιμέναν καθὼς διάβαζα τὸν Ζοφερὸ Οἶκο (The Bleak House, 1852-1853) τοῦ Ντίκενς, ἡ πρὸ μεγάλη ὅμως ἦταν τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου 47 «Ἡ Διαθήκη τοῦ Τζό»:

Ἄφου τὸν παρακολουθεῖ μὲ προσοχὴ γιὰ λίγη ὥρα, ὁ Ἄλαν ἀκουμπᾷ τὰ χεῖλη του κοντὰ στὸ ἀφτί του καὶ τοῦ λέει σιγανὰ καὶ καθαρά: "Τζό! Ξέρεις καμιά προσευχή;"

"Δὲν ξέρω τίποτα ἐγώ, κύριε".

"Οὔτε μιὰ σύντομη προσευχή;"

"Ὅχι, κύριε. Τίποτα. Ὁ κύριος Τσάνμπαντς προσευχότανε μία φορὰ στοῦ κυρίου Σάνγκσμπι καὶ τὸν ἄκουσα, ἀλλὰ ἔμοιαζε νὰ μιλάει στὴν πάρτη του, ὄχι σ' ἐμένα. Προσευχότανε πολὺ, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν καταλάβαινα τίποτα. Καὶ μερικές φορὲς κι ἄλλοι κύριοι ἐρχόντουσαν στὸ Τόμ-ὸλ-Ἀλόουν'ς καὶ προσευχόντουσαν, ἀλλὰ τίς πρὸ πολλές φορὲς λέγανε ὅτι οἱ ἄλλοι προσευχόντουσαν, λέει, λάθος, κι ἔμοιαζαν νὰ μιλᾶνε στὴν πάρτη τους κι αὐτοί, ἢ νὰ κατηγορᾶνε τοὺς ἄλλους κι ὄχι νὰ μιλᾶνε σ' ἐμᾶς. Ἐμεῖς ποτὲς δὲν ξέραμε τίποτα. Ἐγὼ ποτὲς μου δὲν κατάλαβα τί λέγανε".

»Κάνει πολλὴ ὥρα νὰ τὰ πεῖ αὐτά· καὶ λίγοι, ἐκτὸς ἀπὸ ἓναν ἔμπειρο καὶ προσεκτικὸ ἀκροατὴ, μωροῦσαν νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ νὰ τὸν καταλάβουν. Ἄφου κοιμᾶται ἢ πέφτει σὲ λήθαργο γιὰ λίγη ὥρα, ξαφνικὰ κάνει μεγάλη προσπάθεια νὰ σηκωθεῖ ἀπ' τὸ κρεβάτι.

"Κάτσε, Τζό! Τί συμβαίνει τώρα;"

"Ἦρθ' ἡ ὥρα νὰ πάω σ' ἐκεῖνο τὸ νεκροταφεῖο, κύριε", ἀπαντᾷ ὁ μικρὸς μὲ βλέμμα ἀγριεμένο.

"Ξάπλωσε και πές μου. Ποιό νεκροταφείο, Τζό;"

"Εκεί που 'χωσαν αυτόν που μου φέρθηκε καλά, μου φέρθηκε πολύ καλά, αλήθεια λέω. Ήρθ' η ώρα να πάω σ' εκείνο το νεκροταφείο, κύριε, και να με βάλουνε δίπλα του. Θέλω να πάω εκεί και να με θάψουνε. Μου 'λεγε μένα 'Σήμερα είμαι Φτωχός σαν έσένανε, Τζό', έτσι μου 'λεγε. Θέλω να του πω ότι τώρα είμαι Φτωχός σαν κι αυτόνα κι ήρθα να γείρω πλάι του".

"Όταν έρθει η ώρα, Τζό. Όταν έρθει η ώρα".

"Α! Μά μπορεί να μη μ' αφήσουν άμα πάω μονάχος μου. Μά μου υπόσχεστε να με πάτε εκείπέρα, κύριε, και να με βάλετε πλάι του;"

"Σου το υπόσχομαι".

"Φχαστώ, κύριε. Φχαστώ, κύριε! Θα πρέπει να πάρουνε το κλειδί της καγκελόπορτας πριν με βάλουνε μέσα, γιατί 'ναι όλο κλειδωμένη. Κι είναι κι ένα σκαλί εκεί, που το καθάριζα παλιά με τη σκούπα μου. - Σκοτεινίασε πολύ, κύριε. Θ' ανάψει κανένα φως;"

"Θ' ανάψει γρήγορα, Τζό".

»Γρήγορα. Το κάρο έχει γίνει συντριμμία κι ο χωματόδρομος κοντεύει να φτάσει στο τέλος του.

"Τζό, Φουκαρά μου!"

"Σας ακούω, κύριε, στα σκοτεινά, μα ψάχνω -ψάχνω- δώστε με να πιάσω το χέρι σας".

"Τζό, μπορείς να πεις ό,τι λέω;"

"Θα πω ό,τι μου πείτε, κύριε, γιατί ξέρω πως θά' ναι καλό".

"ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ".

"Πάτερ Ημών! -Ναί, πολύ καλό, κύριε".

"Ο ΕΝ ΤΟΙΣ ΟΥΡΑΝΟΙΣ".

"Της ούρανης. -Έρχεται το φως, κύριε;"

"Εδώ κοντά είναι. ΑΓΙΑΣΘΗΤΩ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ!"

"Άγιασθήτω -στό-

Το φως ήρθε πάνω στο σκοτεινό δρόμο. Πέθανε!

Πέθανε, Μεγαλειοτάτη. Πέθανε, λόρδοι μου, πέθανε, κύριό μου. Πέθανε

Ἐντιμότετοι καὶ Ἀνεντιμότετοι κύριοι κάθε τάξεως. Πέθανε, ἄντρες καὶ γυναῖκες, πού γεννηθήκατε μὲ ἔξοχη συμψόνια μέσα στὶς καρδιές σας.

Καὶ πεθαίνει ἔτσι γύρω μας κάθε μέρα⁵.

Ὁ διάλογος γίνεται ἀνάμεσα στὸν Τζό, ἓνα δεκαοχτάχρονο περιήφημα τοῦ κόσμου, καὶ στὸν γιατρὸ Ἄλαν Γούντκοτ. Ἡ ἐκπληξη καθόλου, μὰ καθόλου, τουλάχιστον γιὰ μένα, δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὸν τρόπο πού περιγράφει ὁ σπουδαῖος Ντίκενς τὰ τελευταῖα ἐνὸς σκύβαλου. Εἶναι ὁ ἀναμενόμενος ἀπὸ μυθιστοριογράφου τῆς δικῆς του ὀλκῆς. Οὔτε ἀπὸ τὴν ἀποστροφή τῆς κατακλείδας του στὴ Μεγαλειότητα καὶ τοὺς λοιπούς –ἐξίσου ἀναμενόμενη καὶ συχνὴ ἀποστροφή, ἀκόμη καὶ σὲ τέταρτης κατηγορίας πεζογράφους. Καὶ ὄχι! Οὔτε τὰ λόγια τοῦ ἐτοιμοθάνατου παιδιοῦ γιὰ τὸ νεκροταφεῖο. Τὸ ξέρουμε ἀπὸ πολλά –καὶ συχνὰ ὄχι τυχαῖα– γραφτὰ πὼς κι ἄλλοι Λάζαροι μιλοῦν ἔτσι ὅταν φτάνει ἡ ὥρα. Καὶ ἀκόμα, δὲν ἐκπλήσσομαι πού ἓνας γιατρός ὑπαγορεύει στὸν Τζό τὴν Κυριακὴ προσευχή. Ξέρω γιατροὺς σημερινούς πού, ἂν τὸ ἔφεραν οἱ περιστάσεις, θὰ ἔκαναν τὸ ἴδιο.

Ὅτι μὲ ἀφήνει σχεδὸν ἀναυδο εἶναι πὼς ὁ μυθιστοριογράφος περιωπῆς Κάρολος Ντίκενς δὲν διστάζει νὰ βάλει ἓναν γιατρὸ νὰ καλοναρχᾶ στὸν Τζό, πού τελειώνει πιά (καὶ πού κανεὶς ποτὲ δὲν τὸν ἔμαθε νὰ προσεύχεται), τὸ "Πάτερ Ἡμῶν" μὲ κ ε φ α λ α ι ο γ ρ ᾶ μ μ α τ η γ ρ α φ ῆ !

Ὁ Ντίκενς δὲν θεολογεῖ μὲ τὸν τρόπο τοῦ Ἡβλυν Γουώ, τοῦ Κρίστοφερ Φράυ, τοῦ Γκράχαμ ἢ τοῦ Ἑλιοτ. Ὡστόσο δὲν ἐξάντλησε τὴ δίκαιη ὀργή του μὲ τὸν στιγματισμὸ τοῦ λιπαροῦ καὶ Φάγου ἱεροκήρυκα Τσάνμπαντς, δὲν ξέδωσε μὲ τὴν καταδίκη μιᾶς ἀνάληπτης κοινωνίας. Χρειαζόμενα κι αὐτά, ἀλλὰ ξέρεي πὼς τὸ προέχον εἶναι νὰ φέξει⁶ μέσα στὴ σκοτεινιὰ τοῦ θανάτου τοῦ Τζό.

---

⁵ Ὁ Ζοφερὸς Οἶκος, Β' τόμος, Charles Dickens, Μετάφραση-Σημειώσεις Κλαίρη Παπαμιχαήλ, Editio minor, Gutenberg Orbis Literae, Ἀθήνα 2008. Τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὶς σελίδες 316-318.

Ὁ Τζό, πού δὲν καταλάβαινε τίποτα ἀπὸ τὴ μακρὰ προσευχὴ τοῦ κυρίου Τσάνμπαντς, νιώθει παρευθὺς πῶς ὅ,τι τοῦ ψιθυρίζει ὁ γιατρὸς στὸ αὐτὶ εἶναι "πολὺ καλὸ", λέει ὁ Ντίκενς.

Ὁ Φίλος μου δὲν ἄντεξε καὶ βγήκε ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, μόλις τελείωσε ἡ Ἐξόδια Ἀκολουθία, τὸν ἔχασα ξαφνικὰ ἀπὸ πλάι μου. «Δὲν μποροῦσα νὰ ὑποφέρω», μοῦ εἶπε ὕστερα, «αὐτὰ τὰ ἀμήχανα καὶ πετρωμένα πρόσωπα, τὰ κοκαλωμένα χέρια πού δὲν ἔκαναν ἓνα σταυρό, τὰ αὐτιὰ πού τό βλεπες πῶς δὲν ἄκουγαν τίποτε, ἦταν ἀνυπόφορη αὐτὴ ἡ παραδοχὴ τοῦ νικηφόρου θανάτου –δὲν μποροῦσα!»

Δὲν ἄντεχε τοὺς διανοούμενους ἀνθρωπιστές, πού κανένας τους δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ ὑψηλήσει στὸ αὐτὶ ἐνὸς ἐτοιμοθάτου τὸ "Πάτερ ἡμῶν".

Ἀναρωπιέμαι πόσοι Ἕλληνες πεζογράφοι θὰ εἶχαν τὴν ικανότητα νὰ διακρίνουν τὰ γεγονότα καὶ τὰ πράγματα ὅπως ὁ Ντίκενς, πού τοῦ Φιλῶ τὸ χέρι.

N.M. Μαργαρίτης

⁶ Ὑποκείμενο τοῦ, μόνο τυπικὰ ἀπρόσωπου, ρήματος Ἐκεῖνος πού ὀνομάζεται Πατὴρ στὴν ἀρχὴ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς. Δὲν εἶχα ἀκόμη διαβάσει τὸν "Ζοφερὸ Οἶκο", ὅταν εἶδα τὰ *Collectanea* τοῦ Ζήσιμου Λορεντζάτου, πρῶτου πάρου τῆ μορφῆ βιβλίου, ἄρα ὁ ἔψαινός του (Coll. 1084, σσ. 632-633) γιὰ τὸ *Bleak House* ἦταν δύσκολο ν' ἀφήσει ἔντονα ἀποτυπώματα μέσα μου. Ξανακοιτάζω τώρα τὸ coll. καὶ χαίρομαι πού ὁ Λορεντζάτος μιλάει γιὰ "ἓνα ξεχωριστὸ Φῶς", ἔστω καὶ ἂν θὰ εὐχόμενοι νὰ διευκρινίζοταν ἀκριβέστερα ἡ πηγὴ του.

Ὁ Λορεντζάτος δὲν πολυμιλάει γιὰ μυθιστορήματα. Ὁ ἔψαινός του, λοιπόν, γιὰ τὸν *Ζοφερὸ Οἶκο* ἀποκτᾶ ἰδιαιτέρο βάρος. Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ διαβάσει ὀλόκληρο τὸ *collectaneum*, δεκαπέντε παρὰ κάτι ἀράδες, ἀπ' ὅπου ἀποσπῶ τὶς τρεῖς τελευταῖες λέξεις: «Χαρισματικὸ ἔργο. Μονόσωτρο.»

Ὁ Χριστός, τὸ φῶς τῆς γνώσεως

Δὲν εἶναι στὴ δύναμη τῆς ἀνθρώπινης γλώσσας νὰ μιλήσει γιὰ τὸ μυστήριο τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ τὸ νιώθει καλὰ ὅποιος ἔβαλε λίγη προσπάθεια γιὰ νὰ συνταιριάξει δυὸ κουβέντες, κατηχητικές, ὑμνητικές ἢ ἀπλὰ ἐκ βάθους καρδίας, γιὰ τὸ νόημα τῆς θείας ἐνανθρώπισης. Ξέρει κανεὶς ἐκ τῶν προτέρων ὅτι εἶναι καλύτερα νὰ παραμερίζει καὶ νὰ σωπαίνει γιὰ τὰ νοήματα, πού μόνον ἡ Φώτιση τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ γεννήσει μέσα στὶς ἀνθρώπινες καρδιές. Καὶ πάλι, ὅμως, πίσω ἀπὸ τὴ γλώσσα ὑπάρχει ἕνας ἄσβεστος πῶθος. Ὅλες οἱ γλώσσες γεννιοῦνται γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὸν ἄσβεστο πῶθο καὶ τὴν ἐλπίδα πού ἔχουν οἱ ἄνθρωποι, πιστοὶ καὶ ἄπιστοι, ὅτι ὁ θάνατος μπορεῖ νὰ πατηθεῖ. Μόνον ἂν ὑπάρχει τέτοια ἐλπίδα εἶναι δυνατὸ νὰ γεννηθεῖ νόημα. Ἡ ἀνθρώπινη γλώσσα δὲν εἶναι ἀναρρη, εἶναι ἀρρηωμένη κόμωσ μετὰ τὸν κόμωσ πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἐλπίδα πού παράγει νόημα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Αὐτὴ ἡ ἐλπίδα ὑπάρχει σὰν μιὰ ἔμμεση ἀναφορὰ, σὰν ἐπίκληση, μέσα ἀπὸ κάθε μνημεῖο τῆς γλώσσας. Αὐτὴν ἐπικαλεῖται ὁ ζωγράφος, αὐτὴν ὁ γλύπτης, αὐτὴν ὁ μουσικός, ὁ πεζογράφος, ὁ ποιητής, ὁ ὑμνωδός, ὁ σκηνοθέτης, ὅταν ἱερουργοῦν τὴν τέχνη τους καὶ καταθέτουν τὴν ψυχὴ τους, ὅταν ἀναφέρουν τὸ ἔργο τους στοὺς συνανθρώπους τους καὶ ἀναδεικνύουν τὴν κρυμμένη ἐλπίδα τους ὡς κοινὴ ἐλπίδα ὅλων. Αὐτὸ ψηλαφοῦμε στὴ μεγάλη τέχνη. Τὴν ἀρρηωση νόημα, ὅτι νικιέται ὁ θάνατος. Ἡ γλώσσα τῆς τέχνης μιᾶ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αἰωνιότητα, μιᾶ γιὰ κάτι πού ξεπερνᾷ τὴ συνθήκη τῆς γλώσσας. Ἡ γλώσσα ὀρίζεται ἀπὸ φύση θνητὴ, περιορισμένη, ὑποτελή, εἶναι ἐνέργημα τῆς θνητότητας. Ὅταν ὅμως ἀρρηώνει νόημα, γίνεται ἀνυπότακτη κραυγὴ ἐλευθερίας.

Ἔτσι, λοιπόν, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ξέρει. Ξέρει αὐτὸ πού δὲν λέγεται, ἐπειδὴ τὸ ξέρει πρὶν φτιάξει γλώσσα γιὰ νὰ τὸ πεῖ. Φτιάχνει τὴ γλώσσα ἐπειδὴ τὸ ξέρει καὶ πρέπει νὰ τὸ πεῖ. Ὅμως,

δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ γνώση ὑπάρχει πρὶν καὶ πέρα ἀπὸ τὴ γλῶσσα. Ἔτσι, ἡ ὑπαρξὴ του ὀρίζεται διωπλά, ἀπὸ τὴ γλῶσσα καὶ τὴ Φύση πού τὸν περιορίζει καὶ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα πού ξεπερνᾷ τὰ ὅρια. Ἡ ὑπαρξὴ του ψηλαφᾷ πράγματα πού δὲν βλέπονται. Αὐτὴ ἡ γνώση τὸν κινεῖ, αὐτὴ συνιστᾷ τὴ γλωσσικὴ ὑπόθεση τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ. Αὐτὴ ἡ γνώση δημιουργεῖ μέσα του ἕναν χρόνο μὲ ἀπειρη διάσταση. Αὐτὴ κατασκευάζει τὸ δομικὸ περιγράμμα, τὸν λογικὸ ἴστο γιὰ τὴν πρόσληψη τοῦ κόσμου. Γίνεται καμβὰς γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ κόσμου. Ἡ γλῶσσα γενιέται ὡς ἀνάγκη ἐρμηνείας, ἔχει ὑπόσταση ἐρμηνευτικὴ. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἀπλᾶ ἀντικείμενος, ἔχει αἰώνιο σκοπὸ. Ὁ κόσμος, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, διαλέγεται μὲ τὸν ἄνθρωπο μὲ ἀπροκάλυπτη λογικότητα, ἐπιβεβαιώνει καθημερινὰ ὅτι αὐτὸ πού ὁ ἄνθρωπος ξέρει εἶναι κοσμικὴ πραγματικότητα.

Πῶς, ὅμως, εἶναι δυνατὸ ὁ ἄνθρωπος νὰ ξέρει; Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχει γλῶσσα πού ἐρμηνεύει τὴ Φύση καὶ τὴν πραγματικότητα; Πῶς εἶναι δυνατὸ ἡ Φύση νὰ κοιτάζει τὴ Φύση ἐρμηνευτικά; Ποῦ στέκεται ἡ ἀνθρώπινη Φύση γιὰ νὰ κοιτάζει τὸν κόσμος; Πῶς γίνεται ἡ φυσικὴ μηχανὴ νὰ γεννᾷ τὴ γλῶσσα πού ἐρμηνεύει τὴν ἴδια τὴ φυσικὴ μηχανή; Πῶς ἐρμηνεύεται ἡ λογικότητα, πῶς εἶναι δυνατὸ αὐτὴ νὰ ὑπάρχει στὸν κόσμος; Ἀκόμη παραπέρα: πῶς εἶναι δυνατὸ ὁ κόσμος νὰ ἐπιδέχεται ἐρμηνεία; Ἀπὸ πού πηγάζει ἡ λογικὴ ὑπόσταση τοῦ κόσμου;

Ἡ ἀπάντηση σὲ τέτοια ἐρωτήματα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποστροφὴ τῆς γλῶσσας. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι φιλοσοφικὸ κατασκευάσμα. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐρμηνεύσει ἡ γλῶσσα τὴν ἀπαρχὴ τῆς γλωσσικά, οὔτε ἡ Φύση μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὴ λογικὴ τῆς ὑπόστασης καὶ δομὴ μὲ φυσικὸ τρόπο. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀπόλυτο ὄριο τῆς φυσιοκρατίας, ἡ λογικὴ ἀδυναμία τῆς Φύσης νὰ ἐρμηνεύσει τὴ λογικότητα. Γι' αὐτό, τὴ λογικότητα δὲν τὴν ἐρμηνεύει κάποιος σκέψη, κάποιος νοητικὸς τερτίπι, κάποιος ρητορεία τῆς γλῶσσας. Ἡ λογικότητα, ἡ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίζει αὐτὸ πού δὲν λέγεται, ἡ δύναμη τοῦ κόσμου νὰ ἀρθρώνεται

λογικά και να ἐπιδέχεται τὴν ἐρμηνεία, ἔχει ὡς ρίζα ἓνα γεγονός και ὄχι κάποια «ἐξήγηση». Ἔχει ρίζα τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς γεννήθηκε ὡς ἄνθρωπος για να ἐνώσει τὸν ἄνθρωπο με τὸν Θεό, τὸν Κτίστη με τὴν κτίση. Αὐτὴ ἡ τελευταία κίνηση τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμο ἀποτελεῖ ἤδη τὴν ἀπαρχὴ τῆς δημιουργίας. Αὐτὴ ἡ κίνηση γεννᾷ τὸν κόσμο, τὸν καθιστᾷ δοχεῖο τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς δημιουργίας. Ὁ Χριστὸς γεννήθηκε ἐν χρόνῳ για να ἀνεβάσει τὸν ἄνθρωπο στὸ θρόνο τοῦ δημιουργοῦ, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ χρόνος καταργεῖται. Βάζει μέσα στὴν κτίση τὴ δύναμη τῆς ἀθανασίας, δημιουργεῖ ἐνέργεια κτιστή, με χαρισμένες σ' αὐτὴν τὶς δυνάμεις τοῦ ἀκτίστου.

Ὁ κόσμος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ θνητός, ὅμως ὁ Θεὸς δὲν δημιουργεῖ ἓναν θνητὸ κόσμο. Κατεβαίνει ὁ ἴδιος για να τὸν συναντήσει, ὥστε τοῦ χαρίζει τὴ δύναμη τῆς δικῆς του ἀθανασίας. Βάζει μέσα στὶς δυνάμεις τοῦ κόσμου τὴ δική του αἰώνια δύναμη, σὲ μιὰ ἀσύγχυτη ἐνότητα. Ὁ σπóρος τῆς ἀθανασίας ὑπάρχει μέσα στὴν ἐν Χριστῷ δομὴ τοῦ κόσμου, ὄχι σὰν μιὰ δυναστική φυσικὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ ὡς παράμετρος ἐλευθερίας. Ὑπάρχει ὡς λογικὴ δυνατότητα, χαρισμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιο, ποὺ κατοικεῖ στὸν κόσμο ἐν Χριστῷ. Δηλαδή, ἐξαιτίας τῆς ἐνώσεως τοῦ Θεοῦ με τὸν κόσμο, στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Τί διαμοίβεται σ' αὐτὸν τὸν ἄπειρο χρόνο ἀνάμεσα στὸν Φυσικὸ ἄνθρωπο και στὸν αἰώνιο σκοπὸ του; Ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος αὐτῆς τῆς πραγματικότητας τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πατᾷ ἀσύγχυτα στὴ φύση και στὴ Χάρη; Ποιὸ μέρος αὐτῆς τῆς ἀνθρώπινης ἀλήθειας γνωρίζουμε μέσα ἀπὸ τὶς Φυσικὲς ἐνέργειες τοῦ καθενός; Ποιῆς λογικὲς δυνάμεις ἐνεργοῦν στὶς παρυφῆς τῆς Φυσικῆς πραγματικότητας, πῶς διαλέγονται με τὸν ἄνθρωπο, πῶς τὸν φωτίζουν, τὸν σκοτίζουν και τὸν καθοδηγοῦν; Ποιὸ ἀνείπωτο μυστήριο ἐλευθερίας λαμβάνει χώρα ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει γλώσσα;

Ὁ Χριστός, ὁ σωτήρας ποῦ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο ἄνευ σπορᾶς, εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας, τὸ Α καὶ τὸ Ω. Στὸ πρόσωπό του ὁ κόσμος ἀποκτᾶ νόημα, ποῦ πατᾶ τὸν θάνατο, γιατί αὐτὸς βάζει τὸν σπόρο τῆς ἀθανασίας στὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ μέσω αὐτοῦ σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμο. Μέσω αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει ὄχι μὲ τὸ μυαλό, ἀλλὰ στὰ μύχια τῆς ὑπάρξεως, ὅτι δὲν εἶναι πλασμένος γιὰ τὸν θάνατο, ἀλλὰ γιὰ τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ἀθανασία. Στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ὁ ἄνθρωπος κατανοεῖ πάλι, ὅτι ἡ σωτηρία, ἡ αἰωνιότητα δὲν ὑπάγονται στὴ φυσικὴ ἀναγκαιότητα, δὲν ὑποτάσσονται σὲ νόμο φυσικὸ ἢ ἠθικὸ, ἀλλὰ εἶναι προσωπικὴ ἐπιλογὴ καὶ ἄθλημα ἐλευθερίας. Στὸν ἀντίποδα τοῦ θανάτου βρίσκεται ἡ ἀγάπη, ποῦ νικᾷ τὸν θάνατο: «Ἐκεῖνος ἔχει τὴν μεγαλύτερη ἀγάπη, ποῦ τὴ ζωὴ του θυσιάζει γιὰ χάρη τῶν Φίλων του».

Στοιχείμα ἐλπίδας, ποῦ τὸ κέρδισε γιὰ μᾶς ὁ Χριστός, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, ὁ ἥλιος ὁ νοητὸς τῆς δικαιοσύνης.

Ἰ.Κ.

Μικρὸ σχόλιο γιὰ τὴν τέχνη*

Ἰωάννης Τσαρούχης ἔλεγε πὼς ἡ ζωὴ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς τέχνης καὶ ὄχι τὸ ἔργο ἢ ζωὴ διὰ τοῦ ἔργου καὶ ὄχι τὸ ἔργο διὰ τῆς ζωῆς. Κι ἀκόμα ἔλεγε πὼς ἡ τέχνη εἶναι ἡ θρησκεία τοῦ ζωντανοῦ καὶ αἰώνιου πάθους⁷.

Τὴν ἀληθινὴ τέχνη, αὐτὴν ποὺ εἰκονίζει τὴ ζωὴ, τὴν χαρακτηρίζει ἡ ἐλευθερία. Ὅχι ἡ ἐλευθερία ποὺ συνίσταται στὸν ἰσοπεδωτικὸ ὀρισμὸ τοῦ «ὄλα ἐπιτρέπονται», ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιὰ τὰ πράγματα καὶ τὸν κόσμο. Ὁ ζωγράφος ἢ ὁ ποιητὴς ποὺ δὲν ἐργάζονται τὴν τέχνη γιὰ τὴν τέχνη (δηλαδὴ γιὰ τὴν αἰσθητικὴ τῆς καὶ μόνο διάσταση), γεννοῦν ἓνα ἔργο μέσα ἀπὸ τὴ σχέση τους μὲ τὸ δημιούργημα. Ὁ λόγος τοῦ τεχνίτη καὶ ὁ λόγος τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου ἢ πράγματος συναντῶνται σὲ ἓναν μοναδικὸ διά-λογο, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο ποὺ ἀναδύεται ἀπὸ μιὰ τέτοια συνάντηση εἶναι δημιούργημα μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο. Ὅταν αὐτὴ ἡ συνάντηση γίνεται μὲ προδιαγραφὲς ἠθικὲς, θρησκευτικὲς ἢ ἄλλες, τότε τὸ ἔργο ποὺ προκύπτει δὲν εἶναι ἀποτελέσμα σχέσης καὶ δια-λόγου καὶ ἐκφράζει τὸ ἔλλειμμα ἐλευθερίας τοῦ δημιουργοῦ του. Εἶναι πλεον ἔργο ποὺ μεταφέρει μιὰ συγκεκριμένη ἰδεολογικὴ φόρτιση, ἐγκλωβισμένο σὲ προϋπάρχουσες πεποιθήσεις καὶ βεβαιότητες, στρατευμένο. Ὅμως δὲν κάνουμε λόγο γιὰ τέχνη, δηλαδὴ γιὰ δημιουργία, ὅταν ἀπὸ αὐτὴν λείπει ὁ προσωπικὸς, ἀγαπητικὸς λόγος τοῦ δημιουργοῦ. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀδιανόητο νὰ χαρακτηρίζουμε τὴν τέχνη ἠθικὴ ἢ ἀνῆθικη, θρησκευτικὴ ἢ κοσμικὴ. Ὑπάρχει μόνο ποιητικὴ καὶ μὴ ποιητικὴ τέχνη, καὶ ἡ ποιότητα εἶναι συνάρτηση τοῦ στόχου ποὺ θῆτει ἡ τέχνη. Ὁ τεχνίτης ποὺ ὑμνεῖ μὲ τὸ ἔργο του τὸν ἄνθρωπο, γίνεται συνδημιουργὸς τοῦ Θεοῦ. Μπορεῖ

* Μὲ ἀφορμὴ ὀρισμένους ἀντιρροήσεις ἀναγνωστῶν γιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Τάσσου, τοῦ τεύχους 109.

⁷ Ἰωάννης Τσαρούχης ὑπὸ Ἀλεξίου Σαββάκη, Ἔκδ. Καστανιώτη, Ἀθήνα 1993.

νά ενεργεῖ μέσα ἀπὸ τοὺς ὅρους τῆς Φύσεώς του ποὺ εἶναι θνητὴ καὶ νὰ ὑπὸκειται στοὺς περιορισμοὺς τῶν μορφῶν καὶ τῶν συστατικῶν τούτου τοῦ κόσμου, ὅμως δὲν καθηλώνεται στὰ ὅρια τοῦ Φυσικοῦ. Ἀποτυπώνει στὸ ἔργο του ἓνα κάλλος ἀνυπότακτο στὴ Φθορὰ, ποὺ σαρκώνεται μέσα ἀπὸ τὴν ἐλπίδα –ἢ τουλάχιστον τὴ νοσταλγία τῆς ἐλπίδας. Ὁ Λορεντζάτος ἔλεγε: *Εἶτε τὸ ξέρει εἶτε δὲν τὸ ξέρει –καὶ πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν– ὁ ποιητὴς ἢ ὁ δημιουργὸς πιστεύει στὴν Ἀνάσταση (στὸ Χριστὸ) ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἐμπιστεύεται τὸ ἀπολίθωμα τοῦ ποιήματος ἐπάνω στὴ σελίδα, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ποιητικῆς καρποφορίας.* Ὁ τεχνίτης δουλεύει μὲ ἀπολίθωματα, δηλαδὴ συναναστρέφεται τὸν θάνατο, κατεβαίνει σὲ σκοτεινὰ καταγῶγια ποὺ ἀφήνουν ἄνω του τὴν ἐμπειρία τοῦ Ἄδη. Ὅσο πιὸ βαθεῖα στὸ σκοτάδι, τόσο μεγαλύτερη ἢ ἀγωνία τῆς ἀναζήτησής του. Καὶ τὸ Φῶς ποῦ γεννᾷ τὴν ἐλπίδα, –τί ἄλλο;– ὁ ἔρωτας. *Θανάτῳ θάνατον πατήσας, ἢ κατὰ Τσαρούχη, ἔρωτι θάνατον πατήσας.*

Ἄ.Μ.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ἐξώφυλλο: Ἐκκλησιὰ στὴ Μύκονο. Σελίδα 10 καὶ 16: Χαρακτικὰ ἀπὸ τὸν ψευδότιτλο τοῦ βιβλίου *The Bleak House* τοῦ Καρόλου Ντίκενς, 1853. Σελίδα 14: Ναός στὴ Σίφνο.

Τὸ περιοδικὸ «Ἐπίγνωση» ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο. Ἐκδότης: Παῦλος Πολιτίδης. Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ: Ἰ. Καλόμοιρος, Ἀ. Μπύρου, Π. Πολιτίδης. Καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια: Κωνσταντῖνος Σισκάκης. Διεύθυνση ἐπικοινωνίας: Περιοδικὸ «Ἐπίγνωση», Τ.Θ. 21098, 555 10 Πυλαία, Θεσσαλονίκη. Τηλ.: 6936 927002. E-mail: epignwsi@gmail.com Διεύθυνση στὸ διαδίκτυο: www.zephyr.gr/stjohn

Ἡ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ καλεῖ ὅσους ἀπὸ τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστες μποροῦν, νὰ συμβάλλουν στὰ ἐξοδα τῆς «Ἐπίγνωσης». Οἱ προαιρετικὲς αὐτὲς συνδρομὲς ἄς ἀποστέλλονται μὲ **ταχυδρομικὴ ἐπιταγὴ** στὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ.

